

КОНТРОЛЬНИЙ СПИСОК РОДІВ І ВИДІВ КАЖАНІВ (CHIROPTERA) УКРАЇНИ

Ігор Загороднюк (Інститут зоології НАН України, Київ)

Checklist of bat genera and species from Ukraine. — Igor Zagorodniuk. — Complete list of genera and species of bats distributed in Ukraine is presented. There are 11 genera presented in Ukraine by 28 bat species. Records of 2 species of *Rhinolophus* from Crimea need in additional evidences and here they are considered as erroneous. Status of "*Myotis mystacinus*" from Ukraine is not clear. One species (*Miniopterus schreibersii*) probably extinct in Ukraine, another one (*Pipistrellus pygmaeus*) supplements this list. Two species considered earlier as rare species with narrow areas in Ukraine (*Plecotus austriacus*, *Pipistrellus kuhlii*) appear wide distributed in many areas.

Вступ

Ряд Vespertilioniformes, seu Chiroptera — лиликоподібні, або рукокрилі — один із найбагатших за родовим і видовим складом рядів нашої фауни, представлений в Україні 11 родами [Абеленцев, Попов 1956; Загороднюк та ін. 1999]. Найбагатшою за родовим складом є родина Vespertilionidae Gray, 1821 (всі роди, крім *Rhinolophus*), а в її межах — триба Vespertilionini (5 родів), що обіймає вечірниць (*Nyctalus*), нетопирів (*Pipistrellus*), гіпсугів (*Hypsugo*), лиликів (*Vespertilio*) та пергачів (*Eptesicus*) [Загороднюк, 1998].

Таксономія кажанів не є усталеною (порівняйте, напр.: [Павлінов та ін. 1995] та [Horaček et al. 2001]). В основу огляду покладено зведення, підготовлене для Національного науково-природничого музею [Загороднюк 2001]. Викладені тут погляди узгоджені з прийнятими у «Систематичному огляді кажанів...» автора [Загороднюк 1998] та огляді Павлінова і Россолімо [1998]. Назви і авторство видів подаються за Ліною [1998]. Родові назви, відповідно до латини, вживаються тут як іменник у називному відмінку однини. В усіх випадках, де це можливо, для родів вжито унікальні назви.

Підковики та довгокрили

1. *Rhinolophus* Lacedepede, 1799 — підковик. Типовий і єдиний рід родини Rhinolophidae Gray, 1825. Типовий вид роду — *Vespertilio ferrum-equinum* Schreber, 1774 (= *Rhinolophus ferrumequinum*). Рід поділяють на 65–70 видів; у регіоні — 2 види, наявність ще двох припускається [Zagorodniuk 1999; Дулицький та ін. 2001]. (Ці зразки я зараз вважаю *R. ferrumequinum*).

Підковик малий — *Rhinolophus hipposideros* (Bechstein, 1800).

Підковик великий — *Rhinolophus ferrumequinum* (Schreber, 1774).

? — Підковик південний — *Rhinolophus euryale* Blasius, 1853.

? — Підковик Мегеля — *Rhinolophus mehelyi* Matschie, 1901.

2. *Miniopterus* Bonaparte, 1837 — довгокрил. Типовий рід для підродини Miniopterinae Dobson, 1875 (описано як "Miniopteri"), яку звичайно включають у склад Vespertilionidae Gray, 1821 (можливо, самостійна родина). Типовий вид роду — *Vespertilio ursinii* Bonaparte (= *Miniopterus schreibersii* Kuhl, 1817). У роді 8–11 видів, у фауні регіону — 1 колись чисельний вид, що, імовірно, тепер зник з території України.

Довгокрил звичайний — *Miniopterus schreibersii* (Kuhl, 1817).

Нічниці

3. *Myotis* Kaup, 1829 — велика нічниця, або нічвид. Типовий рід триби Myotini Tate, 1942 із родини Vespertilionidae Gray, 1821. Тип роду — *Vespertilio murinus* Schreber, 1774 (non Linnaeus, 1758; = *Vespertilio myotis* Borkhausen, 1797, = *Myotis myotis*). У широкому розумінні рід включає наступну групу, і їх разом поділяють на 4–9 підродів, з яких до *Myotis* (s. str.) тяжіють *Paramyotis* та *Isotis* [Findley 1992; Дзевєрин 1998]. *Myotis* (s. str.) включає 2–4 види, у фауні регіону — 2 близькі види [Стрелков 1972].

Нічвид гостровухий — *Myotis blythii* (Tomes, 1857).

Нічвид великий — *Myotis myotis* (Borkhausen, 1797).

4. *Leuconoe* Boie, 1829 — нічниця, або нічниця-левкон. Звичайно включають у склад *Myotis* (s. l.) як групу з 3–8 підродів [Павлинов та ін. 1995]. Типовий вид — *Vespertilio daubentonii* Kuhl, 1817. Рід включає 70–90 видів. У фауні України 7–8 видів, які відносять до 4 різних підродів: *Paramyotis* Bianchi, 1917 (1 вид), *Isotis* Kolenati, 1856 (1–2 види), *Selysius* Bonaparte, 1841 (2–3 види) та *Leuconoe* (s. str., 2 види). Кримські популяції "*mystacinus*", імовірно, відносяться до окремого виду "*aurascens*" [Цыцулина 2001].

Нічниця довговуха — *Leuconoe (Paramyotis) bechsteinii* (Kuhl, 1817).
Нічниця війчаста — *Leuconoe (Isotis) nattereri* (Kuhl, 1817).
Нічниця триколірна — *Leuconoe (Isotis?) emarginatus* (Geoffroy, 1806).
Нічниця ставкова — *Leuconoe* (s. str.) *dasycneme* (Boie, 1825).
Нічниця водяна — *Leuconoe* (s. str.) *daubentonii* (Kuhl, 1817).
Нічниця північна — *Leuconoe (Selysius) brandtii* (Eversmann, 1845).
Нічниця вусата — *Leuconoe (Selysius) mystacinus* (Kuhl, 1817).
? — Нічниця кавказька — *Leuconoe (Selysius) aurascens* Kuzyakin, 1935.

Вухані та широковухи

5. *Plecotus* Geoffroy, 1813 — вухань. Типовий рід триби Plecotini Gray, 1866 з родини Vespertilionidae Gray, 1821. Типовий вид роду — *Vespertilio auritus* Linnaeus, 1758 (= *Plecotus auritus*). В роді розрізняють 4–5 видів. У фауні регіону — 2 морфологічно близькі види, яких довгий час розглядали як один [див.: Стрелков 1988; Загороднюк 1998].

Вухань звичайний — *Plecotus auritus* (Linnaeus, 1758).
Вухань австрійський — *Plecotus austriacus* (Fischer, 1829).

6. *Barbastella* Gray, 1821 — широковух. Часто відносять до триби Vespertilionini [Павлінов і Россолімо 1987; Загороднюк 1998], але надійно обґрунтованими є зв'язки із Plecotini Gray [Tulimson & Douglas 1992; McKenna & Bell 1997]. Тип роду — *Vespertilio barbastellus* Schreber, 1774 (= *Barbastella barbastellus*). В складі роду 2 види, в регіоні — 1 вид.

Широковух звичайний — *Barbastella barbastellus* (Schreber, 1774).

Вечірниці

7. *Nyctalus* Bowdich, 1825 — вечірниця. Звичайно розглядають в межах триби Vespertilionini [Павлінов та ін. 1995]. Типовий вид роду — *Nyctalus verrucosus* Bowdich (= *Vespertilio leisleri* Kuhl, 1817; = *Nyctalus leisleri*). Рід поділяють на 5–8 видів. У Східній Європі поширені 3 добре відмінні види цього роду (два з них — *leisleri* та *lasiopterus* — внесено до ЧКУ).

Вечірниця мала — *Nyctalus leisleri* (Kuhl, 1817).
Вечірниця руда — *Nyctalus noctula* (Schreber, 1774).
Вечірниця велика — *Nyctalus lasiopterus* (Schreber, 1780).

Нетопири

8. *Pipistrellus* Kaup, 1829 — нетопир. Типовий рід триби Pipistrellini Tate, 1942, яку часто ототожнюють із Vespertilionini (s. str.). Типовий вид — *Vesper-*

tilio pipistrellus Schreber, 1774 (= *P. pipistrellus*). У складі роду 45–65 видів, в регіоні 4 види, один з яких (*pygmaeus*) виявлений лише рік тому. Нерідко до цього роду включають *Hypsugo* та їх обох відносять до *Vespertilio* [Кузякін 1950], або *Pipistrellus* зближують із *Nyctalus* [Horacek et al. 2000].

Нетопир білосмугий — *Pipistrellus kuhlii* (Kuhl, 1817).

Нетопир лісовий — *Pipistrellus nathusii* (Keyserling & Blasius, 1839).

Нетопир звичайний — *Pipistrellus pipistrellus* (Schreber, 1774).

Нетопир пігмей — *Pipistrellus pygmaeus* (Leach, 1825).

9. *Hypsugo* Kolenati, 1859 — гіпсуг (лилик-нетопир). За морфологією проміжний між *Pipistrellus* та *Vespertilio* [Кузякін 1950], і при їх розмежуванні в різні роди його визнають як рід [Тіунов 1987], близький до *Vespertilio* [Павлинов, Россолімо 1998]. Тип роду — *Vespertilio savii* Bonaparte, 1837 (= *Hypsugo savii*). У роді до 10 видів; в регіоні — 1 вид.

Лилик гірський — *Hypsugo savii* (Bonaparte, 1837).

Лилики та пергачі

10. *Vespertilio* Linnaeus, 1758 — лилик. Типовий рід родини Vespertilionidae Gray, 1821 та її центральної триби Vespertilionini. В широкому трактуванні включає *Pipistrellus* та *Eptesicus* [Бобринський та ін. 1965; Кузякін 1950], що останнім часом не визнають [Павлинов та ін. 1995]. Типовий вид роду — *Vespertilio murinus* L., 1758. Рід поділяють на 3 види, 1 з них — в Європі.

Лилик двоколірний — *Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758.

11. *Eptesicus* Rafinesque, 1820 — пергач. Типовий рід триби Eptesicini Vohleth & Heller, 1994, відмінності якої від Vespertilionini не суттєві [Павлинов і Россолімо 1998]. Типовий вид — *Vespertilio melanops* Rafinesque (= *Eptesicus fuscus* Beauvois). Розрізняють від 17 до 33 видів. У регіоні — 2 види 2-х підродів, *Eptesicus* (s. str.) та *Amblyotus* Kolenati, 1858 (раніше *Amblyotus* вважали родом [Мигулін 1938; Абеленцев і Попов 1956; Сокур 1960]).

Пергач пізній — *Eptesicus serotinus* (Schreber, 1774).

Пергач північний — *Eptesicus nilssonii* (Keyserling & Blasius, 1839).

Література

- Абеленцев В. І., Попов Б. М. Ряд рукокрилі, або кажани — Chiroptera // Підоплічко І. Г. (ред.). Фауна України. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. — Том 1, випуск 1. — С. 229–446.
- Бобринський Н. А., Кузнецов Б. А., Кузякин А. П. Определитель млекопитающих СССР. — Москва: Просвещение, 1965. — С. 1–383.

- Дзеверин И. И.** Одномерная схема фенетического разнообразия ночниц Палеарктики // Известия Академии наук. Серия биол. — Москва, 1998. — N 2. — С. 258–265.
- Дулицкий А. И., Михайлова А. Е., Стенько Р. П.** Первые находки подковоносов Мегели и южного (*Rhinolophus mehelyi* Matschye, 1901 и *Rh. euryale* Blasius, 1853; Chiroptera, Rhinolophidae) на территории Украины // Заповедники Крыма на рубеже тысячелетий: Материалы республиканской конференции 27.04.2001. — Симферополь, 2001. — С. 32–34.
- Загороднюк І.** Систематичний огляд кажанів Східної Європи // Європейська ніч кажанів '98 в Україні. — Київ, 1998. — С. 32–48. — (Праці Теріол. школи, випуск 1).
- Загороднюк І.** Роди звірів східноєвропейської фауни та їх українські назви. Частина 1. Загальні положення. Комахоїдні, кажани та хижі // Вісник Національного науково-природничого музею НАН України. — 2001. — Випуск 1. — С. 113–131.
- Загороднюк І., Постава Т., Волошин Б. В.** Польовий визначник кажанів підземних порожнин Східної Європи. — Краків–Київ: PLATAN Publ. House, 1999. — 43 с.
- Кузякин А. П.** Летучие мыши. — Москва: Советская наука, 1950. — С. 1–443.
- Лина П.** Научные названия европейских видов рукокрылых // Европейська ніч кажанів '98 в Україні. — Київ, 1998. — С. 159–161. — (Праці теріологічної школи, випуск 1).
- Мигулін О. О.** Звірі УРСР (матеріали до фауни). — Київ: Вид-во АН УРСР, 1938. — С. 1–426.
- Павлинов И. Я., Борисенко А. В., Крусков С. В., Яхонтов Е. Л.** Млекопитающие Евразии. — Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1995. — Часть II: Non-Rodentia. — С. 1–336.
- Павлинов И. Я., Россолимо О. Л.** Систематика млекопитающих СССР. — Москва: Изд-во Московск. ун-та, 1987. — С. 1–285. — (Сб. Тр. Зоол. музея МГУ; Том 25).
- Павлинов И. Я., Россолимо О. Л.** Систематика млекопитающих СССР: дополнения. — Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1998. — С. 1–190. — (Сб. Тр. Зоол. музея МГУ; Том 38).
- Сокур І. Т.** Ссавці фауни України та їх господарське значення. — Київ: Держзупедвидав, 1960. — С. 1–211.
- Стрелков П. П.** Остроухие ночницы; распространение, географическая изменчивость, отличия от больших ночниц // Acta Theriologica. — 1972. — Vol. 17, fasc. 28. — P. 355–379.
- Стрелков П. П.** Бурый (*Plecotus auritus*) и серый (*Plecotus austriacus*) ушаны (Chiroptera, Vespertilionidae) в СССР. Сообщение 1 // Зоологический журнал. — 1988. — Том 67, Вып. 1. — С. 90–101. — Сообщение 2 // (ibid.). — 1988. — Том 67, Вып. 2. — С. 287–292.
- Цыцулина Е. А.** Таксономия ночниц подрода *Selysius* (Chiroptera, Vespertilionidae, *Myotis*) Палеарктики: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. — Санкт-Петербург, 2001. — 22 с.
- Findley J. S.** Phenetic relationships among bats of the genus *Myotis* // Systematic zoology. — 1992. — Vol. 21, N 1. — P. 31–52.
- Horacek I., Hanak V., Gaisler J.** Bats of the Palearctic region: a taxonomic and biogeographic review // Woloszyn B. W. (ed.). Approaches to biogeography and ecology of bats. — Krakow: PLATAN Publ. House, 2000. — P. 11–157. — (Proceedings of the VIIIth EBRS. Vol. 1).
- McKenna M. C., Bell S. K.** Classification of mammals above species level. — New York: Columbia University Press, 1997. — P. I–XII + 1–631.
- Tiunov M. P.** The taxonomic implication of different morphological systems in bats // Hanak V. et al. (eds.). European bat research 1987. — Praha: Charles University Press, 1989. — P. 67–75.
- Tulimson R., Douglas M. E.** Parsimony analysis and the phylogeny of the plecotine bats (Chiroptera: Vespertilionidae) // Journal of Mammalogy. — 1992. — Vol. 73, N 2. — P. 276–285.
- Zagorodniuk I. V.** Taxonomy, biogeography and abundance of the horseshoe bats in Eastern Europe // Acta zoologica cracoviensia. — 1999. — Vol. 42, N 3. — P. 407–421.